

УДК 378.147:37.025

С.О. Микитюк

РЕСУРСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ТЬЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті описано методичне забезпечення тьюторської діяльності, виділено групи ресурсного забезпечення (нормативно-організаційне, інструктивно-методичне, навчально-ресурсне), розкрито особливості їх створення у вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: тьюторська діяльність, технологія, методичне забезпечення, кредитно-модульна система.

В статье описано методическое обеспечение тьюторской деятельности, выделены его группы (нормативно-организационная, инструктивно-методическая, учебно-ресурсная), раскрыты особенности их создания в высшем педагогическом учебном заведении.

Ключевые слова: тьюторская деятельность, технология, методическое обеспечение, кредитно-модульная система.

The article deals with the attempt to describe the methodological support of tutor activity, its kinds (legal and organizational, instructional methodical, educational resource), discloses the peculiarities of their creating are defined.

Key words: tutor activity, technology, methodological support, the credit module system.

Постановка проблеми. У процесі динамічного реформування освітньої галузі суттєво змінюються вимоги, що висуваються нині до фахівців педагогічного профілю нової генерації. Існуюча система професійної підготовки вчителів досить успішно забезпечує засвоєння знань, умінь і навичок їх фахової діяльності. Розвиток інших якостей фахівців вимагає значного підвищення ролі професійного виховання, актуалізації процесів самопізнання і самовдосконалення. На це спрямовано діяльність тьюторів. В організації тьюторської діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі чільне місце посідає ресурсний підхід. Саме цей підхід забезпечує оптимальність виховних впливів, раціональне поєднання традиційних та інноваційних форм, методів, засобів навчання і виховання студентської молоді.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему професійної підготовки вчителів досліджували ряд учених, зокрема С. Гончаренко, І. Зязюн, Л. Коваль, М. Лещенко, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Савченко, С. Си-

соева та ін. Ресурсний підхід у педагогіці розробляють Т. Давиденко, В. Лозова, Т. Цецоріна, Т. Шамова, І. Якиманська та ін. Його визначають як сукупність умов і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей людини. Тому ресурсний підхід є визначальним для оптимальної організації тьюторської діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі.

Проблема тьюторства розглядається в контексті науково-дослідних проєктів за напрямками: особливості діяльності тьютора в системі дистанційного навчання (А. Теслінов, В. Кухаренко, В. Овсянніков, Г. Чернявська, Е. Комраков, Л. Бендова, Н. Жевакіна, О. Андреев, О. Ішков, О. Попович, С. Щенников, С. Федотова, Т. Койчева та ін.); реалізація тьюторства в умовах школи (А. Адамський, А. Решетнікова, В. Конєв, Є. Волошина, Є. Ковриго, Л. Долгова, М. Черемних, Н. Михайлова, Н. Рибалкіна, О. Плахотник, П. Щедровицький, С. Дерендяєв, С. Мануйлова, Т. Ковальова та ін.); реалізація технології індивідуального тьюторства в межах профільного навчання (В. Єрошин, Н. Нємова, Т. Афанасьєва, Т. Пуденко, Т. Родєнкова та ін.).

Проте, аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що дослідники, які вивчають основи тьюторської діяльності, у своїх працях недостатньо висвітлюють проблему розробки та впровадження науково-методичного забезпечення відповідно до ресурсного підходу.

Так, аналіз теорії та практики досліджуваної проблеми дозволив виявити суперечності між соціальним замовленням інформаційного суспільства щодо впровадження в систему освіти технології тьюторської діяльності та недостатнім рівнем науково-теоретичного висвітлення аспекту розробки й впровадження відповідного науково-методичного супроводу; нагальною потребою системи освіти в професійних тьюторах та реальним станом і характером процесу підготовки педагогів.

Мета статті – описати методичне забезпечення технології тьюторської діяльності з позиції ресурсного підходу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Постійні зміни умов життя та діяльності в сучасному суспільстві потребують пошуку нових підходів до підготовки фахівців, які здатні професійно виконувати свої обов'язки, забезпечуючи високий рівень як власного існування, так і суспільства в цілому. Відповідно до цього Україна зобов'язалася узгодити структурні розбіжності вітчизняної освітньої політики щодо вимог Європейської вищої освіти. Одним із нововведень є кредитно-модульна

система як обов'язкова вимога реорганізації навчально-виховної діяльності університетів, залучених до Болонського процесу. Упровадження модульного навчання зазвичай проходить формальну (декларування концептуальних положень) та реальну (фактичні зміни в організації та здійсненні процесу навчання) фази.

Не викликає сумніву той факт, що саме друга фаза забезпечує передбачуваний результат: надання свободи особистісного розвитку студентів, побудову та реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій, що теоретично обґрунтовується в період першої фази. Противники модульного навчання вважають, що свобода у виборі предметів та регламенту їх вивчення призведе до хаосу в системі вищої освіти. Для запобігання такої ситуації передбачається введення тьюторського супроводу в активізаційній суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі студентами (слухачами, учнями), діяльність яких полягає в наданні порад, консультацій, індивідуальних указівок та фасилітації усвідомленого навчання. Так, одним із провідних напрямів реалізації завдань удосконаленого змісту освіти є розробка та впровадження відповідного науково-методичного супроводу навчального процесу за тьюторською технологією на підставі того, що підвищення якості надання освітніх послуг передбачає досягнення високого рівня підготовки викладацького складу, здатного до кваліфікованої професійної діяльності.

Безперечним є той факт, що впровадження тьюторської діяльності передбачає використання системи ідей, методів, методик, програм реалізації з урахуванням конкретних педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню якісного рівня підготовки майбутніх педагогів. Крім того, інноваційні процеси в системі професійної освіти засвідчують якісний етап взаємодії й розвитку науково-педагогічної та індивідуальної педагогічної творчості, що у свою чергу неможливо здійснити без розробки оптимального ресурсного забезпечення та системи методичних рекомендацій щодо управління інноваційними освітніми процесами в зазначеному напрямі.

Так, головним у процесі впровадження будь-якої педагогічної технології є розроблення та деталізація інструментальних аспектів педагогічного процесу [1]. Саме регламентовані алгоритмічні приписи, система логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від одного елемента до іншого, що генеруються в системі ресурсного забезпечення технології, яка є гарантом кінцевого, заздалегідь проєктованого результату навчального процесу, надають їй право на повноцінне існування та функціонування в освітньому просторі.

Розглянемо основні складові ресурсного забезпечення технології тьюторської діяльності. Науково-методичний супровід навчального процесу містить:

– державний чи нормативний складник: державні стандарти професійної освіти, навчальні плани, навчальні програми з усіх навчальних дисциплін, програми навчальної, виробничої й інших видів практик, підручники і навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;

– внутрішньоуніверситетські методичні ресурси: робочі навчальні плани та програми, навчальні програми з вибіркового навчальних дисциплін, навчальні посібники без грифу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; семестрові завдання для індивідуальної самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни; контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, матеріали для самопідготовки до написання контрольних робіт із навчальних дисциплін з метою перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу, методичні матеріали для студентів із питань самостійного поглибленого опрацювання фахової літератури, написання курсових і дипломних проектів (робіт); інші матеріали, які визначає викладач, кафедра (предметна або циклова комісія), вищий заклад освіти [2].

Отже, викладач, орієнтований на використання у своїй педагогічній діяльності тьюторської технології, повинен на основі зазначених складників розробити пакет документів методичного спрямування. Такий пакет може бути угрупований таким чином.

1. Нормативно-організаційне забезпечення – навчально-методична документація, що регламентує діяльність тьютора в конкретно визначений період (робочий навчальний план, програма діяльності, розклад індивідуальних і групових консультацій).

2. Інструктивно-методичне забезпечення – пояснювально-інструкційна документація, що забезпечує ефективне залучення студентів до навчального процесу з тьюторським супроводом на всіх етапах його здійснення (інструкції та методичні рекомендації (форум, чат, тьюторіал тощо), методичні матеріали для студентів із питань виконання різних видів навчально-пізнавальної діяльності (тестування, написання есе, проектна діяльність тощо).

3. Навчально-ресурсне забезпечення – друковані, електронні та програмні матеріальні ресурси, що передбачені для використання безпосередньо під час навчання (друковані та електронні посібники,

матеріали лекцій, презентацій, логічні тренажери, тестуючі програми тощо).

Нормативно-організаційне забезпечення має підвищити ефективність навчального процесу завдяки оптимальному співвідношенню теоретичного та практичного навчання; правильній, науково обгрунтованій послідовності здійснення навчально-пізнавальної діяльності; забезпеченню взаємозв'язку тьюторства із самостійною роботою студентів; вдосконалення методики професійного навчання на основі нових інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Обов'язковими для нормативно-організаційного забезпечення тьюторської діяльності є навчальна програма та робочий навчальний план. Ця документація є взаємодоповнюючою та чітко відображає особливості побудови та реалізації конкретного процесу навчання.

Навчальна програма – це нормативний документ, в якому окреслюється коло основних професійних компетенцій, системи знань, навичок і вмінь, які підлягають засвоєнню, норми часу на вивчення всього курсу, окремих його тем та модулів. У традиційній системі навчання зазвичай виділяють типові та робочі програми. Натомість, у тьюторській практиці більш широко використовують особистісно-індивідуальні програми, які складаються і застосовуються тьютором залежно від поставлених цілей майбутньої професійної діяльності, її конкретних умов, персональних потреб та можливостей кожного студента.

Як відомо, теорія та практика розробки навчальних програм виділяє такі способи їх побудови: лінійний, концентричний і спіральний. Сутність лінійного способу побудови навчальних програм полягає в тому, що окремі частини навчального матеріалу утворюють неперервну послідовність тісно пов'язаних між собою і взаємообумовлених ланок – частин навчальної роботи. Перевагою лінійного способу розташування змісту навчальної програми є економічність використання часу, оскільки виключається дублювання матеріалу. Концентричний спосіб побудови навчальних програм допускає тотожний матеріал (окремі питання теми) викладати кілька разів, але з елементами ускладнення, з розширенням, збагаченням змісту новими компонентами, з поглибленням розгляду наявних між ними зв'язків і залежностей. Концентричне розміщення матеріалу в програмі передбачає не просте повторення, а вивчення тотожних питань на розширеній основі з більш глибоким проникненням в сутність розглянутих явищ і процесів. Негативними моментами цього способу є сповільнення темпів навчання та породження ілюзії знання тих

питань, з якими студенти стикаються повторно, що знижує рівень їхньої пізнавальної активності.

Негативних характеристик лінійного та концентричного способу побудови навчальних програм значною мірою вдається уникнути за умови спіралеподібного розташування в них навчального матеріалу, завдяки чому поєднується послідовність і циклічність його вивчення. Характерною особливістю цього способу є те, що студенти, не втрачаючи з поля зору вихідну проблему, поступово розширюють і поглиблюють коло пов'язаних із нею знань [3].

Важливого значення, на нашу думку, набуває здатність тьютора до конструювання робочих навчальних планів, основне призначення яких – визначити структуру діяльності, вибудувати послідовність її реалізації з урахуванням норм аудиторного навантаження.

Використання технології навчання з тьюторським супроводом зумовлює якісні зміни навчально-пізнавальної діяльності студентів під керівництвом тьютора. Перш за все, це стосується введення в процес навчання специфічних організаційних форм навчання, методів, способів, прийомів та засобів його здійснення. Так, наприклад, використання комп'ютерних мультимедійних технологій приводить до істотної модернізації способу проведення занять інформаційно-методичного блоку (використання мультимедійних презентацій у поєднанні з роздатковими опорними конспектами, використання інтерактивних програмних засобів під час лабораторних та практичних робіт тощо). Зазвичай, такі форми, методи, способи, прийоми та засоби не є широкоживаними, що може стати реальним бар'єром на початкових етапах навчання. Тому постає необхідність створення тьютором нового ресурсного блоку – інструктивно-методичного забезпечення (інструкції та методичні рекомендації студентам щодо проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач професійного спрямування, до самостійної роботи, роботи з тестами, тренажерами, підготовки до мультимедійних лекцій, конференцій, форумів, чатів, тьюторіалів тощо).

Розглянемо типову модель інструктивно-методичного документа, яка базується на використанні формалізованих методів побудови уніфікованих систем документації. Використання цього інструменту формалізації дозволяє алгоритмізувати дії тьютора у процесі створення різних видів інструктивно-методичної документації. Аналіз їх структури дозволяє виділити набір компонентів, що вибудовуються у вигляді логічної моделі основних частин: титульна сторінка; інформаційна частина; основна частина [4]. Цей перелік відображає стан-

дартний склад реквізитів, що включають до будь-яких видів технічної документації, проте, враховуючи специфіку окремих форм, методів, способів, прийомів навчально-пізнавальної діяльності студентів, допускається його деталізація або скорочення залежно від особливостей, мети та задач конкретного інструкційно-методичного документа.

Навчально-ресурсне забезпечення тьюторської діяльності є найбільшим та різноплановим. Воно покликане забезпечувати реалізацію цілісності проекрованої тьютором педагогічної діяльності, яка виявляється в єдності освітньої мети, змісту, дидактичного процесу, форм організації навчання тощо, що у свою чергу формує усвідомлене сприйняття навчальної інформації студентом, підвищує його розумову активність, створює умови для гуманізації взаємодії викладача і студента, в результаті чого змінюється стиль їхнього спілкування у бік діалогу і співробітництва, а управлінська діяльність на всіх рівнях трансформується із суб'єкт-об'єктних у суб'єкт-суб'єктні на рефлексивному ґрунті [5]. Продумане та якісно створене навчально-ресурсне забезпечення дозволяє тьютору варіювати функції професійної діяльності від інформаційно-контролюючої до консультативно-координуючої.

До основних компонентів навчально-ресурсного забезпечення належать: методичні рекомендації до вивчення модулів; мультимедійні лекційні демонстрації, гіпертексти лекцій та гіпермедіа, опорні конспекти; електронний практикум для вироблення умінь і навичок застосування теоретичних знань із прикладами виконання завдань; лабораторний практикум з інтерактивною анімацією; інтерактивні мультимедійні матеріали для проведення ділових ігор і вирішення ситуаційних задач; вхідні, проміжні та підсумкові комп'ютерні тести контролю знань на основі флеш-анімації; додаткові навчальні та довідникові матеріали для самостійної роботи тощо.

Навчально-ресурсне забезпечення тьюторської діяльності відповідно до основних ідей та принципів реалізації завдань педагогічної освіти надає не тільки певну пізнавальну інформацію, а й допомагає організувати навчально-пізнавальну діяльність. За умови впровадження технології тьюторської діяльності навчальні матеріали використовують різні канали сприйняття, забезпечують управління пізнавальною діяльністю слухачів, створюють умови для залучення студентів до діяльності, стимулюють запам'ятовування, мислення, роздуми, аналіз, застосування знань в професійній діяльності, сприяють вираженню суб'єктності, ініціюють студентів до взаємодії з колегами та тьюторами, спонукають до створення власних освітніх

продуктів, забезпечують рефлексію професійної та навчальної діяльності, надають можливість зворотного зв'язку. Всього цього можливо досягти завдяки використанню різноманітних засобів навчання та раціональному поєднанню різних видів навчально-ресурсного забезпечення [6].

З огляду на проблему створення навчально-ресурсного забезпечення слід виділити окремі варіанти здійснення тьюторської діяльності: тьютор працює в підрозділі професійного навчального закладу з розгалуженою інфраструктурою, що побудований на принципах використання технології тьюторської діяльності, або тьютор здійснює індивідуальну педагогічну діяльність у межах освітньої установи чи навіть окремо від навчальних установ будь-якого типу.

У першому випадку зазвичай тьютор посідає місце в основній сфері освітньої діяльності, взаємодіючи з персоналом сфер управління та забезпечення. За цих умов тьютор не є розробником, він лише може впливати на процес створення навчально-ресурсного забезпечення шляхом внесення пропозицій на основі результатів власної педагогічної діагностики.

У випадку ж здійснення індивідуальної тьюторської практики, побудова стратегії навчальної діяльності, включаючи й розробку усіх видів забезпечення, виконується тьютором. Тобто тьютор має широкі можливості для творчості, проте процесу безпосередньої розробки навчально-ресурсного забезпечення має передувати ретельне вивчення всіх можливих видів забезпечення, їх особливостей, цільового призначення, переваг, недоліків, освітніх вимог.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ресурсне забезпечення, а саме його розробка та використання, має будуватися відповідно до послідовного здійснення тьютором аналітичної, прогностичної і проектувальної творчої розумово-практичної діяльності, оскільки аналіз, прогноз та проект – це нерозривна тріада вирішення педагогічних задач незалежно від її предметно-змістовного наповнення та часових обмежень. Продуктивність рішення стратегічних, тактичних та оперативних задач однаковою мірою обумовлюються професіоналізмом та досвідом реалізації тьюторської діяльності, в основу якої покладено принципи суб'єктності, індивідуалізації, інтерактивності, фасилітації тощо.

Перспективу подальшої розробки проблеми вбачаємо у компаративному аналізі ресурсного забезпечення тьюторської діяльності в Україні і світі; узагальненні досвіду тьюторства у вищих педагогічних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с.
2. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (затверджено наказом Міністерства освіти України від 02.06.97).
3. Педагогика : Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. — М. : Российское педагогическое агентство, 1996. — С. 14, 27, 34.
4. Организация работы с документами : Учебник. — М. : ИНФРА-М, 1998. — 574 с.
5. Третьяков П.И. Технология модульного обучения : Практико-ориентированная монография / Третьяков П.И., Сенновский И.Б. / Под ред. П.И. Третьякова. — М. : Новая школа, 1997. — 352 с.
6. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования : специализированный учебный курс / С.А. Шенников, А.Г. Теслинов, А.Г. Чернявская и др. — 2-е изд., испр. — М. : Дрофа, 2006. — 591 с.